ภาคที่ 1
พรรคการเมือง

ตอนที่ 1
ความทั่วไป

วิทยา นภาศิริกุลกิจ

บทที่ 1
ความหมายและลักษณะของพรรคการเมือง

1. ความนำ

การศึกษาความหมายและลักษณะของพรรคการเมืองเป็นเรื่องยุ่งยากพอสมควร เพราะมีผู้ให้ความหมายของพรรคการเมืองโดยสร้างเป็นคำนิยามไว้ต่าง ๆ กัน นิยามของบางท่านอธิบายพรรคการเมืองโดยเน้นวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งพรรค บางท่านก็เน้นอธิบายพรรคในเชิงลักษณะของสมาชิกหรือโครงสร้าง และบางท่านก็เน้นหน้าที่ที่พรรคการเมืองกระทำ เป็นต้น ซึ่งแล้วแต่ว่าผู้ให้คำนิยามจะมองพรรคการเมืองในแง่ใด แต่ละนิยามจึงต่างกันอันเป็นเรื่องของนานาทัศนะ ทั้งนี้ เนื่องจากรัฐศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของสังคมศาสตร์ นิยามหรือคำจำกัดความสร้างขึ้นจากทัศนะ การสังเกต หรือประสบการณ์ของผู้เขียนไม่อาจระบุอย่างเฉพาะเจาะจงได้เหมือนทางวิทยาศาสตร์

ดังนั้น เพื่อให้ผู้อ่านและผู้เขียนมีความเข้าใจพรรคการเมืองตรงกัน ควรจะได้วิเคราะห์ความหมายและลักษณะของพรรคการเมือง โดยนำทัศนะของบรรดาปราชญ์ทางการเมืองต่าง ๆ มาพินิจพิเคราะห์และประมวลเข้ากัน เพื่อให้ทราบความหมายที่ครอบคลุมลักษณะสำคัญต่าง ๆ ของพรรคการเมืองโดยสังเขป

2. ความหมายของพรรคการเมือง

คำว่า "พรรคการเมือง" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Political Party" และภาษาฝรั่งเศสว่า "Parti Politique" ซึ่งเป็นคำที่มีรากเง่ามาจากภาษาละติน คำว่า "Pars" ซึ่งแปลตรงตัวว่า "ส่วน" ฉะนั้น พรรคการเมืองจึงหมายความถึงส่วนของราษฎร หรือการที่ราษฎรแบ่งแยกออกไปเป็นส่วน ๆ (กลุ่ม) ตามความคิดเห็นหรือประโยชน์ได้เสียในทางการเมือง[1] นั่นเอง

นอกจากความหมายของพรรคการเมืองแปลตามรากศัพท์ดังกล่าวแล้ว ยังมีนักรัฐศาสตร์หลายท่านได้ให้คำนิยามของพรรคการเมืองไว้ เพื่ออธิบายความหมายและลักษณะของพรรคการเมืองให้กระจ่างชัดขึ้นตามทัศนะของแต่ละท่าน ซึ่ง จะขอยกตัวอย่างนิยามต่าง ๆ ดังนี้

---

[1] หยุด แสงอุทัย, *พรรคการเมือง* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิฆเณศ, 2517) หน้า 8

2.1 นิยามของ เอดมันด์ เบ้อร์ก (Edmund Burke) เอดมันด์ เบ้อร์ก ได้ให้คำนิยามของพรรคการเมืองว่า พรรคการเมืองได้แก่ "กลุ่มคนหนึ่งซึ่งรวมกันตามแนวหลักการบางอย่างโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการส่งเสริมผลประโยชน์ของชาติ"[2]

นิยามของเอดมันด์ เบ้อร์ก ข้างต้นเน้นประเด็นสำคัญของพรรคการเมืองในแง่ของการรวมตัวกันและจุดมุ่งหมาย คือ

ประการแรก พรรคการเมืองเป็นการรวมตัวกันของบุคคลตามแนวหลักการบางอย่าง ซึ่งหมายถึงการรวมกันเกิดจากแนวความคิดหรืออุดมการณ์คล้ายคลึงกันมารวมกัน และมีการตกลงที่จะดำเนินการตามแนวหลักการที่มีความเห็นพ้องต้องกัน

ประการที่สอง พรรคการเมืองมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมผลประโยชน์ของชาติกล่าวคือ การรวมกันของบุคคลต่าง ๆ นั้น ก็เพื่อที่จะรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมคือ ของชาติ โดยคณะบุคคลดังกล่าวต้องการเข้ามาเป็นรัฐบาลอำนวยการปกครองประเทศให้เป็นไปตามแนวความคิดเห็นของคณะของตน หรือคัดค้านการกระทำที่ขัดแย้งกับแนวความคิดเห็นของกลุ่มของตนแล้วแต่กรณี

2.2 นิยามของแอลเฟรด เดอ กราเซีย (Alfred de Grazia) เดอ กราเซีย ได้ให้คำนิยามของพรรคการเมืองว่า พรรคการเมืองได้แก่ "กลุ่มคนที่มีบทบาทในการกำหนดประเด็นปัญหาและส่งตัวแทนเข้าสมัครรับเลือกตั้ง"[3]

นิยามนี้เน้นประเด็นสำคัญของพรรคการเมืองในแง่หน้าที่ที่พรรคการเมืองกระทำซึ่งเป็นการมองพรรคการเมืองในทางพฤติกรรม คือเน้นว่าพรรคการเมืองเป็นองค์การที่มีบทบาทสำคัญ 2 ประการ ได้แก่

ประการแรก พรรคการเมืองเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่กำหนดประเด็นปัญหา คือ พรรคการเมืองจะคอยชี้ประเด็นปัญหาของประเทศว่า ขณะนั้นประเทศมีปัญหาอะไรในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และเสนอวิธีการที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ตลอดจนวิธีการที่จะส่งเสริมหรือเพิ่มพูนความผาสุกแก่ประชาชนและความเจริญก้าวหน้าของประเทศ สิ่งเหล่านี้จะถูกบรรจุเป็นนโยบายของพรรคการเมืองนั้น

ประการที่สอง พรรคการเมืองทำหน้าที่คัดเลือกตัวแทนส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้งคือ เมื่อพรรคการเมืองได้กำหนดนโยบายไว้อย่างไรแล้ว ก็จะต้องผลักดันนโยบายนั้นให้เป็นผลสำเร็จ

---

[2]Alfred de Grazia, *Political Behavior* (The Free Press, 1965), P. 130.

[3]Alfred de Grazia in Julius Gould and W.E. Kold, *A Dictionary of Social Science* (Free Press of Glenco) P. 48. อ้างใน บรรพต วีระสัย และคณะ, *รัฐศาสตร์ทั่วไป*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520), หน้า 93-94.

การที่พรรคการเมืองจะทำนโยบายได้เป็นผลสำเร็จได้ พรรคจะต้องเข้าไปมีอำนาจทางการเมือง คือเป็นรัฐบาล โดยการส่งตัวแทนหรือสมาชิกของพรรคเข้าสมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งการเมืองต่าง ๆ เมื่อพรรคชนะเลือกตั้งได้เข้าไปเป็นรัฐบาล ก็จะนำนโยบายของพรรคมาบรรจุเป็นนโยบายของรัฐบาลต่อไป

2.3 นิยามของ จี เอ เจคอบสัน และ เอ็ม เอ็ช ลิบแมน (G.A. Jacobson และ M.H. Libman) บุคคลทั้งสอง ได้ให้คำนิยามของพรรคการเมืองไว้ว่า พรรคการเมืองได้แก่ "การจัดรวมกันเป็นสมาคมหรือองค์การของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยมีจุดประสงค์ที่จะควบคุมบุคลากรและนโยบายของรัฐบาล"[4]

คำนิยามนี้ เน้นให้เห็นประเด็นสำคัญของพรรคการเมือง 2 ประการ คือ

ประการแรก พรรคการเมืองเป็นการรวมกันของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หมายถึงพลเมืองของรัฐที่มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งมีความสำนึกทางการเมืองจะมารวมกันเป็นองค์การพรรคการเมือง

ประการที่สอง การรวมกันเป็นพรรคการเมืองมีจุดประสงค์ที่จะควบคุมบุคลากร และนโยบายของรัฐบาล หมายถึงพรรคการเมืองมีความมุ่งหมายที่เข้ามาเป็นรัฐบาลและกำหนดนโยบายของประเทศ หรือกรณีที่ไม่ได้เป็นรัฐบาล ก็จะทำหน้าที่ควบคุมรัฐบาลและนโยบายที่รัฐบาลใช้บริหารประเทศ

2.4 นิยามของ วิลเลี่ยม กู๊ดแมน (William Goodman) เป็นนักรัฐศาสตร์อีกผู้หนึ่งที่ให้ความหมายของพรรคการเมืองว่า พรรคการเมืองคือ "องค์การซึ่งเป็นที่รวมของสมาชิกที่มีความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน โดยมีจุดประสงค์ที่จะชนะการเลือกตั้งเข้าไปใช้อำนาจรัฐบาลเพื่อจะได้มีอิทธิพล สิทธิ และผลประโยชน์จากอำนาจนั้น"[5]

นิยามของกู๊ดแมน เน้นประเด็นสำคัญ คือ

ประการแรก พรรคการเมืองเป็นองค์การที่เกิดจากการรวมกันของสมาชิกที่มีความคิดเห็นหรืออุดมการณ์คล้ายกัน

ประการที่สอง พรรคการเมืองมีจุดประสงค์ที่จะส่งสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งเพื่อจะได้เข้าใช้อำนาจปกครองหรือบริหารกลไกของรัฐซึ่งจะทำให้สมาชิกของพรรคได้รับผลประโยชน์จากการใช้อำนาจทางการเมืองนั้น

---

[4]G.A. Jacobson and M.H. Libman, *Political Science* (New York : Barne and Nobee, 1969), P. 90.

[5]William Goodman, *The Two-Party System in United State* (D. Van Nostrand Co. Inc; 1960) P. 6

2.5 นิยามของ อ๊อสติน แรนนี่ และ วิลมัวร์ เคนดอล (Austin Ranney และ Willmoore Kendall) บุคคลทั้งสองได้ให้คำนิยามของพรรคการเมืองว่า ได้แก่ "กลุ่มบุคคลหลายกลุ่มที่มารวมกันเพื่อคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้ง และหวังที่จะชนะเลือกตั้งเพื่อเข้าไปควบคุมการดำเนินงานและนโยบายของรัฐบาล"[6]

นิยามนี้มองพรรคการเมืองในแง่ของหน้าที่และจุดมุ่งหมายของพรรคการเมือง ซึ่งตรงกับพฤติกรรมของพรรคการเมืองในปัจจุบันมากที่สุด คือ

ประการแรก พรรคการเมืองจัดตั้งขึ้นมาเพื่อที่จะคัดเลือกสมาชิกของพรรคเข้าสมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งทางการเมืองต่าง ๆ

ประการที่สอง พรรคการเมืองจัดตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเข้าไปควบคุมการบริหารงานหรือกลไกของรัฐบาลและนโยบายสาธารณะ

กล่าวโดยสรุป นิยามของพรรคการเมืองที่ยกมาแสดงข้างต้น จะเห็นได้ว่าแต่ละนิยามเน้นประเด็นสำคัญตามแต่ทัศนะของแต่ละบุคคล ซึ่งหลายนิยามมีประเด็นสำคัญเหมือนกัน และหลายนิยามก็เน้นประเด็นแตกต่างกัน ดังนั้น เพื่อความเข้าใจความหมายของพรรคการเมืองกระจ่างชัดและครอบคลุมประเด็นสำคัญทั้งหมด เราอาจประมวลความหมายของพรรคการเมืองจากนิยามต่าง ๆ ดังนี้

"พรรคการเมือง ได้แก่ คณะบุคคลที่รวบรวมกันเป็นองค์การ ตามแนวความคิดเห็นหรือหลักการบางอย่างที่เห็นพ้องต้องกัน เพื่อกำหนดประเด็นปัญหาและคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้งโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเข้าไปควบคุมการดำเนินงานและนโยบายของรัฐบาล"

3. ลักษณะของพรรคการเมือง

ตามความหมายของพรรคการเมืองซึ่งได้สรุปไว้ในตอนก่อน อาจแยกแยะให้เห็นลักษณะต่าง ๆ อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของพรรคการเมือง ได้ดังนี้

(1) เป็นคณะบุคคลที่รวบรวมกันเป็นองค์การ

(2) เป็นการรวมตัวกันตามแนวความคิดเห็นหรือหลักการบางอย่างที่เห็นพ้องต้องกัน

(3) มีการกำหนดประเด็นปัญหาและนโยบาย

(4) มีการคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้ง

(5) มีจุดมุ่งหมายที่จะเข้าไปควบคุมการดำเนินงานและนโยบายของรัฐบาล

---

[6]Austin Ranney and Willmoore Kendall, *Democracy and the American Party System* (harcaurt, 1956), P 85.

3.1 พรรคการเมืองเป็นคณะบุคคลที่รวบรวมกันเป็นองค์การ กล่าวคือ ที่จะเรียกว่าพรรคการเมืองนั้น จะต้องเป็นคณะบุคคล ซึ่งหมายถึงการรวมตัวกันของบุคคลหลาย ๆ คน ฉะนั้นบุคคลคนเดียวจะก่อตั้งพรรคการเมืองย่อมไม่ได้ แต่บุคคลที่รวมกันเป็นกลุ่มหรือเป็นคณะนั้น ยังไม่จัดว่าเป็นพรรคการเมืองถ้าไม่มีการจัดสรรเป็นองค์การ การจัดตรรเป็นองค์การคือ การมีสำนักงาน หรือที่นัดหมายสำหรับสมาชิกจะพบปะเพื่อปรึกษาหารือหรือติดต่อกันประจำ และมีระเบียบในการดำเนินกิจการของพรรค เช่น การรับบุคคลเข้าเป็นสมาชิก การจัดสรรหน้าที่ และความรับผิดชอบในการดำเนินกิจการ ได้แก่ การกำหนดตำแหน่ง หัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรค คณะกรรมการกลาง วิป รวมทั้งการจัดหาทุนหรือรายได้ การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น การจัดสรรเป็นองค์การของพรรคการเมืองนี้ยังแสดงลักษณะของการดำเนินกิจการอย่างเป็นการถาวรด้วย

3.2 พรรคการเมืองเป็นการรวมตัวกันตามแนวความคิดเห็นหรือหลักการบางอย่างที่เห็นพ้องต้องกัน กล่าวคือ บุคคลที่มารวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองนั้น อาจเกิดจากการมีอุดมการณ์หรือแนวความคิดเห็นทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมตรงกัน หรือมีส่วนได้เสียในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเหมือนกัน เช่น มีฐานะทางสังคม หรืออาชีพเดียวกันมารวมกันจัดตั้งพรรคเพื่อคุ้มครองหรือส่งเสริมผลประโยชน์ของกลุ่มของตน หรือเกิดจากกรณีอื่นใดก็ตาม การรวมตัวกันจัดตั้งพรรคนี้ย่อมจะมีการตกลงในหลักการบางอย่างที่จะใช้เป็นหลักในการดำเนินกิจการของพรรคโดยเฉพาะเกี่ยวกับอุดมการณ์ เพราะบุคคลที่เข้ามาร่วมก่อตั้งพรรคจะต้องมีความคิดในด้านต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่มุ่งจะรับใช้ส่วนรวม พรรคก็จะรวบรวมความคิดของแต่ละคนที่คล้ายคลึงกันมาจัดเป็นข้อตกลงทางอุดมการณ์ เช่น ทางการเมืองจะยึดลัทธิประชาธิปไตยเป็นเป้าหมาย ทางเศรษฐกิจจะใช้หลักเสรีนิยม หรือสังคมนิยม เป็นต้น ดังนั้น ข้อตกลงทางอุดมการณ์ดังกล่าวนี้ย่อมจะมีทุกพรรค แม้แต่พรรคการเมืองใหญ่ของอเมริกาทั้งสองคือพรรครีพับลิกันและเดโมแครต ซึ่งมักกล่าวกันว่าไม่มีอุดมการณ์นั้น แท้จริงแล้วย่อมมีอุดมการณ์พื้นฐานอยู่ คือยึดถือลัทธิประชาธิปไตยและระบบเสรีนิยมทางเศรษฐกิจทั้งสองพรรค ดังนั้น พรรคแต่ละพรรคจึงมุ่งเน้นในลักษณะของประเด็นของนโยบายสาธารณะให้เด่นชัดเท่านั้น เพราะไม่มีความแตกต่างกันทางอุดมการณ์นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม เป็นเรื่องยากที่บุคคลที่มารวมกันหรือสมาชิกพรรคการเมืองทั้งหมดจะมีความคิดเห็นพ้องต้องกันทุกอย่าง แต่ว่าหลักการใหญ่จะต้องเห็นพ้องต้องกัน รายละเอียดปลีกย่อยอาจมีความคิดเห็นแตกต่างกันไปบ้าง ซึ่งมักเป็นความแตกต่างทางด้านวิธีการไปสู่เป้าหมาย ดังนั้นพรรคการเมืองอาจมีการแบ่งกลุ่มย่อยในพรรค เช่น พรรคเลเบอร์ของอังกฤษ

มีการแบ่งเป็นกลุ่มซ้ายและกลุ่มขวา เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป พรรคการเมืองจึงมีลักษณะเหมือนตัวแทนของอุดมการณ์หนึ่งของสังคมนั่นเอง

3.3 พรรคการเมืองมีการกำหนดประเด็นปัญหาและนโยบายสาธารณะ ได้กล่าวแล้วว่าพรรคการเมืองเป็นองค์การที่รวบรวมความคิดเห็นของบุคคลหรือสมาชิกที่มาร่วมก่อตั้งพรรคมาจัดเป็นข้อตกลงทางอุดมการณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเข้าไปเป็นรัฐบาลอำนวยการปกครองประเทศตามแนวความคิดเห็นหรืออุดมการณ์ของกลุ่มหรือพรรคของตน ซึ่งพรรคจะต้องรณรงค์เรียกร้องและชักชวนให้ประชาชนมาสนับสนุนพรรค โดยพรรคจะคอยศึกษาติดตามภาวการณ์ต่าง ๆ ของประเทศ และชี้ให้ประชาชนเห็นประเด็นปัญหาต่าง ๆ ว่าประเทศขณะนั้นมีปัญหาอย่างไร และเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น และพรรคจะนำมารวมเป็นโครงการและนโยบายทั้งระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจน Platform ซึ่งหมายถึงนโยบายของพรรคที่จะแถลงต่อประชาชนในการเลือกตั้ง เพื่อที่จะชี้แจงให้ประชาชนทราบถึงความคิดเห็น ท่าที วิธีการ และความตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหาสำคัญใด ๆ ที่เกิดขึ้น นโยบายและ Platform จะเป็นเครื่องมือที่พรรคจะใช้เรียกร้องหรือแสวงหาความสนับสนุนจากมหาชน นับเป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่งที่จะทำให้พรรคประสบความสำเร็จในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง เพราะถ้านโยบายของพรรคเหมาะสมกับสภาพการณ์และความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ ประชาชนก็จะเลือกสมาชิกของพรรคนั้นเข้ามาจัดตั้งรัฐบาลเพื่อบริหารนโยบายนั้น

3.4 พรรคการเมืองจะคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมืองทุกพรรคมีจุดมุ่งหมาย เข้าไปเป็นรัฐบาลหรือเพื่อควบคุมการบริหารงานหรือนโยบายของรัฐบาล ดังนั้นการที่จะเป็นพรรคการเมือง ถ้ามีเพียงคณะบุคคลหรือสมาคมตกลงถึงหลักการแห่งนโยบายทางการเมืองเท่านั้น ยังหาทำให้เกิดเป็นพรรคการเมืองขึ้นไม่ เพราะสมาคมบางสมาคมก็มีลักษณะดังกล่าว การจะเป็นพรรคการเมืองจึงต้องมีองค์ประกอบอีกประการหนึ่ง คือ การคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้งเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายอันเป็นเจตนารมณ์ของบุคคลที่เข้ามารวมเป็นกลุ่มทางการเมืองในลักษณะของพรรคการเมือง แม้ว่าสมาชิกพรรคทุกคนจะไม่ได้เข้าสมัครรับเลือกตั้ง แต่ได้มีการส่งสมาชิกบางคนเข้าสมัครรับเลือกตั้งเพื่อหวังชนะเลือกตั้งก็ถือได้ว่าเป็นพรรคการเมืองแล้ว เพราะในระบอบเสรีประชาธิปไตยการเลือกตั้งเป็นวิธีการผลัดเปลี่ยนอำนาจหรือวิถีทางที่จะเข้ามาสู่อำนาจทางการเมือง แม้แต่ประเทศเผด็จการซึ่งมีระบบพรรคเดียว เช่น ระบบเผด็จการแบบนาซี และแบบคอมมิวนิสต์ พรรคการเมืองก็มีการคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้งด้วยเช่นเดียวกัน

การคัดเลือกตัวแทนเข้าสมัครรับเลือกตั้งนี้ ยังถือเป็นแก่นลักษณ์อย่างหนึ่งของพรรคการเมืองและชี้ให้เห็นข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างพรรคการเมืองกับกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มอิทธิพล เพราะกลุ่มผลประโยชน์มิได้มีจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งรัฐบาล จึงไม่มีการคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้ง

3.5 พรรคการเมืองมีจุดมุ่งหมายที่จะเข้าไปควบคุมการดำเนินงานและนโยบายของรัฐบาล เป็นลักษณะที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งพรรคการเมือง กล่าวคือ พรรคการเมืองทุกพรรคย่อมหวังที่จะชนะเลือกตั้งเพื่อเข้าไปจัดตั้งรัฐบาลเพื่อควบคุมกลไกการบริหารงานตลอดจนนโยบายของรัฐ ในกรณีที่พรรคการเมืองใดไม่มีเสียงข้างมากพอที่จัดตั้งรัฐบาลได้ก็จะทำหน้าที่เป็นพรรคฝ่ายค้าน ซึ่งหน้าที่ของพรรคฝ่ายค้านก็คือคอยตรวจสอบควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล นำเอาข้อบกพร่องหรือความล้มเหลวในการบริหารงานของรัฐบาลมาตีแผ่ให้ประชาชนทราบ โดยหวังว่าการเลือกตั้งครั้งต่อไปประชาชนจะเลือกพรรคฝ่ายค้านขึ้นมาทำหน้าที่จัดตั้งรัฐบาลบ้าง การมีพรรคฝ่ายค้านจึงนับว่ามีประโยชน์ที่จะทำให้พรรคฝ่ายรัฐบาลคอยระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่มากขึ้น เพราะอาจจะถูกพรรคฝ่ายค้านโจมตีเอาได้ ซึ่งจะทำให้ประชาชนเสื่อมนิยมพรรครัฐบาลลงไป

4. ลักษณะของพรรคการเมืองที่แท้จริง

ความหมายและลักษณะของพรรคการเมืองที่กล่าวมาในตอนก่อนนั้น เป็นการวิเคราะห์ความหมายและลักษณะของพรรคการเมืองโดยทั่ว ๆ ไป สำหรับพรรคการเมืองที่แท้จริง ซึ่งหมายถึงเป็นสถาบันหลักที่ประคับประคองการเข้าร่วมในกระบวนการเมืองของประชาชนเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ประชาชนสามารถจะใช้พรรคการเมืองเป็นเครื่องมือในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินได้อย่างแท้จริง และเป็นองค์การที่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ มิใช่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองหรือกลุ่มฉวยโอกาสเรียกตัวเองว่าพรรคการเมืองเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว Joseph Lapalombara และ Myron Weiner ได้วางหลักเกณฑ์ในการพิจารณาลักษณะของพรรคการเมืองที่แท้จริงไว้ 4 ประการ คือ[7]

4.1 พรรคการเมืองต้องมีความยั่งยืน ซึ่งความยั่งยืนต้องไม่ขึ้นอยู่กับชีวิตหรืออำนาจของผู้นำพรรคการเมือง หมายถึงเป็นพรรคการเมืองที่รวมตัวกันโดยยึดหลักการหรืออุดมการณ์เป็นหลัก ต้องไม่ยึดถือบุคลิกภาพหรืออำนาจของผู้นำเป็นหลักในการรวมตัวกัน เพราะพรรค

[7] Joseph Lapalombara and Myron Weiner, *Political Parties and Political Development* (Princeton University Press, 1966), P. 3

การเมืองที่ยึดถือบุคคลหรืออำนาจของผู้นำเป็นหลักนั้น ย่อมจะเลิกล้มหรือแตกสลายได้ง่าย เมื่อผู้นำซึ่งเป็นหลักในการรวมกันสิ้นชีวิตหรือสูญเสียอำนาจไป แต่พรรคการเมืองที่รวมตัวกันโดยยึดหลักการหรืออุดมการณ์ คือ เป็นพรรคที่รวมตัวกันของบุคคลที่มีอุดมการณ์ นโยบาย หลักการเหตุผลใหญ่ในการบริหารประเทศตรงกัน พรรคการเมืองในลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นที่น่าเชื่อถือว่าจะดำเนินกิจการของพรรคอย่างมีเหตุผล มิใช่ตามความต้องการของคนบางคน เพราะพรรคจะต้องดำเนินการความคิดเห็นหรือข้อตกลงที่สมาชิกส่วนมากเห็นพ้องต้องกัน นอกจากนั้น พรรคการเมืองรวมตัวกันโดยยึดอุดมการณ์เป็นหลักย่อมมีความมั่นคง เพราะแม้บุคคลผู้ร่วมก่อตั้งพรรคจะสิ้นชีวิต สมาชิกคนอื่น ๆ ก็จะสืบทอดอุดมการณ์นั้นต่อไปได้

4.2 พรรคการเมืองจะต้องมีองค์การหรือสาขาแผ่กระจายไปในระดับท้องถิ่นและมีข่ายการติดต่อกันระหว่างสำนักงานใหญ่กับสาขาพรรคในท้องถิ่น พรรคการเมืองที่แท้จริงจะต้องมีระบบการติดต่อกับประชาชนอย่างต่อเนื่อง สาขาของพรรคในท้องถิ่นนับเป็นองค์การพื้นฐานสำคัญของพรรคการเมือง เพราะจะทำหน้าที่เป็นสื่อประสานหรือตัวเชื่อมโยงระหว่างพรรคกับประชาชนและกลุ่มต่าง ๆ โดยสาขาพรรคจะทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เช่นปัญหาและความต้องการของประชาชน ซึ่งพรรคก็จะนำข้อมูลมากำหนดเป็นนโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ สาขาพรรคยังทำหน้าที่แสวงหาสมาชิกและสนับสนุนพรรคในการเลือกตั้ง ดังนั้น การมีสาขาพรรคจึงเป็นการสร้างรากฐานให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง และพรรคการเมืองก็จะมีลักษณะเป็นพรรคของประชาชนหรือมวลชน ซึ่งเป็นการดึงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและใช้พรรคเป็นเครื่องมือในการควบคุมรัฐบาลได้

4.3 ผู้นำพรรคการเมืองต้องมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะรวมอำนาจการตัดสินนโยบายของตนแต่ผู้เดียวหรือเข้าร่วมกับพรรคการเมืองอื่น ไม่เพียงแต่จะใช้อิทธิพลเข้าแทรกแซงนโยบายเท่านั้น หมายความว่า บรรดาผู้นำพรรคการเมืองจะต้องมีความมุ่งหมายที่จะให้พรรคการเมืองของตนเป็นรัฐบาลเพื่อเข้าควบคุมบุคลากรและนโยบายในการบริหารประเทศ ในกรณีที่พรรคการเมืองของตนชนะเลือกตั้ง หรือกรณีที่ไม่ได้รับเลือกตั้งเข้ามามีเสียงข้างมากที่จะจัดตั้งรัฐบาลโดยลำพังพรรคเดียวได้ ก็จะประนีประนอมกับพรรคอื่นจัดตั้งรัฐบาลผสม เพราะการที่พรรคได้เข้าไปเป็นรัฐบาล ย่อมมีโอกาสที่จะนำนโยบายของพรรคไปประกอบเป็นนโยบายของรัฐบาล ซึ่งจะทำให้สมาชิกของพรรคและประชาชนที่สนับสนุนพรรคได้รับประโยชน์จากนโยบายนั้น อันเป็นการสร้างศรัทธาให้เกิดกับพรรค ไม่ใช่มุ่งหวังแต่เพียงใช้อิทธิพลเข้าแทรกแซงอย่างเช่นที่เรียกว่า "พรรคผี" คือพรรคที่ก่อตั้งโดยบุคคลที่สนับสนุนรัฐบาล แต่เกรงว่าหากตนไปสังกัด

ในพรรครัฐบาลอาจไม่ได้รับเลือกตั้งเพราะรัฐบาลกำลังถูกโจมตี จึงไปตั้งพรรคขึ้นใหม่ แล้วให้ความสนับสนุนรัฐบาลอย่างลับ ๆ พรรคประเภทนี้ก่อตั้งขึ้นมาโดยปกปิดหลักการและนโยบายที่แท้จริง จะทำให้ประชาชนเกิดความไม่ไว้วางใจ

4.4 พรรคการเมืองต้องพยายามหาคะแนนเสียงเมื่อมีการเลือกตั้ง และหาความสนับสนุนจากมหาชนทั่วไปเมื่อไม่มีการเลือกตั้ง พรรคการเมืองที่แท้จริงจะต้องพยายามขยายแนวความคิดของพรรคและให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเมือง ชี้แง่มุมของปัญหาต่าง ๆ แก่ประชาชนตลอดเวลา ตลอดจนเสนอแนวนโยบายให้ประชาชนเลือก ทั้งนี้เพราะพรรคการเมืองมีจุดมุ่งหมายที่จะเข้าไปเป็นรัฐบาลบริหารประเทศ การสร้างความนิยมเพื่อให้พรรคชนะเลือกตั้งนั้นบางทีจะต้องใช้เวลานาน ดังนั้น พรรคการเมืองนอกจากจะต้องหาคะแนนเสียงเมื่อมีการเลือกตั้งแล้ว หลังการเลือกตั้งก็จะต้องดำเนินบทบาทอยู่ตลอดเวลาและมีการเตรียมพร้อมเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่ระบอบประชาธิปไตยยังมีอายุน้อย พรรคการเมืองจะต้องดำเนินบทบาทเป็นผู้เร่งเร้าให้ประชาชนเกิดความสำนึกทางการเมืองและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองให้มากที่สุด การดำเนินบทบาทดังกล่าว นอกจากจะเป็นการให้การศึกษาอบรมทางการเมืองแล้ว ยังเป็นการดึงประชาชนเข้ามาสนับสนุนพรรคอีกด้วย

5. สรุป

กล่าวโดยสรุป พรรคการเมืองเป็นกลุ่มคนที่รวมตัวกันเพื่อแสวงหาอำนาจเพื่อเข้าควบคุม บุคคลและนโยบายของรัฐบาลโดยพรรคการเมืองจะแสดงออกซึ่งความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในแนวทางกว้าง ๆ ว่ารัฐบาลควรจะดำเนินการไปในแนวทางใดจึงเกิดประโยชน์แก่รัฐมากที่สุด พรรคการเมืองจึงเป็นกลไกที่แก้ไขความขัดแย้งของบุคคลที่มีความคิดเห็นทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่แตกต่างกัน คือความแตกต่างกันในทางความคิดเห็นดังกล่าวอาจแก้ไขได้โดยการจัดตั้งพรรคการเมืองและกำหนดนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในแนวทางกว้าง ๆ ตามความเชื่อของตน และพยายามทำให้นโยบายนั้น ๆ เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในหมู่ประชาชน ถ้าประชาชนยอมรับความคิดเห็นของพรรคใดมากที่สุด ซึ่งจะแสดงออกโดยการเลือกตั้งสมาชิกของพรรคนั้นเข้ามามีเสียงข้างมาก ย่อมแสดงถึงเจตจำนงของประชาชนว่าต้องการให้ใช้นโยบายนั้นเป็นนโยบายของรัฐบาล ดังนั้น พรรคการเมืองจึงเป็นเครื่องกำหนดเจตจำนงของประชาชนในทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคม และเป็นเครื่องมือในการสร้างประชามติว่ารัฐบาลควรจะตัดสินใจดำเนินการอย่างไร พรรค

การเมืองจึงถือได้ว่าเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญสำหรับระบบการเมืองสมัยใหม่ หรือระบบที่กำลังพัฒนาไปสู่สมัยใหม่

อย่างไรก็ตาม พรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นในแต่ละประเทศอาจแตกต่างกันออกไปตามสภาพของบรรยากาศการเมือง ลักษณะของคนในชาติ และกำเนิดของพรรคการเมืองซึ่งไม่เหมือนกัน ดังนั้นพรรคการเมืองแต่ละประเทศจึงอาจมีลักษณะ ตลอดจนหน้าที่และบทบาทไม่เหมือนกัน

ตัวอย่างคำถามบทที่ 1

อัตนัย

1. พรรคการเมืองที่แท้จริง หมายความว่าอย่างไร? และจะต้องมีลักษณะอย่างไร?

ปรนัย

1. ตามคำนิยามของ เอดมันด์ เบ้อร์ก เน้นว่าพรรคการเมืองจะต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่ออะไร

(1) ส่งเสริมผลประโยชน์ส่วนตัวของสมาชิกพรรค

(2) ส่งเสริมผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ

(3) ส่งเสริมสาธารณกุศล

(4) ป้องกันการแตกแยกทางความคิดเห็นของคนในชาติ

(5) ความสามัคคีของหมู่คณะ

2. นิยามพรรคการเมืองที่ตรงกับพฤติกรรมของพรรคการเมืองในปัจจุบันมากที่สุดได้แก่นิยามของใคร

(1) เอดมันด์ เบ้อร์ก

(2) วิลเลี่ยม กู๊ดแมน

(3) จี เอ เจคอบสัน และ เอ็น เอช ลิบแมน

(4) อ๊อสติน แรนนี่ และ วิลมัวร์ เคลดอล

(5) แอลเฟรด เดอ กราเซีย

3. พรรคการเมืองที่แท้จริงจะต้องมีลักษณะอย่างใด

(1) รวมตัวกันโดยยึดมั่นตัวผู้นำเป็นหลัก

(2) มีบทบาทเฉพาะในระยะเลือกตั้ง

(3) ไม่ร่วมกับพรรคอื่นจัดตั้งรัฐบาล

(4) มีองค์การหรือสาขาแผ่กระจายอยู่ทุกภูมิภาค

(5) มีสมาชิกจำนวนน้อย

เฉลยคำตอบปรนัย

ข้อ 1. (2) ข้อ 2. (4) ข้อ 3. (4)